

Primož Kuret

Univerza v Ljubljani, Akademija za glasbo

UVODNE MISLI OB 200-LETNICI JAVNEGA GLASBENEGA ŠOLSTVA NA SLOVENSKEM

Preliminary Thoughts on 200th Anniversary of Public Music Education in the Slovenian Territory

Besedilo je uvodni nagovor, ki ga je imel zaslužni profesor dr. Primož Kuret ob odprtju mednarodnega znanstvenega simpozija *Slovensko javno glasbeno šolstvo – pogledi v preteklost in vizija za prihodnost* 16. novembra 2016 na Akademiji za glasbo Univerze v Ljubljani. Objavljamo ga v celoti, saj osmišlja tudi prispevke v tej tematski številki.

V posebno zadovoljstvo in čast mi je, da lahko na tem mestu spregovorim ob pomembnem prazniku, ki ga praznuje slovensko javno glasbeno šolstvo. Še posebno zato, ker sem sam v življenju prehodil pot od učitelja glasbe v osnovni in glasbeni šoli do profesorja na Akademiji za glasbo. Kar bom povedal, ni posebno novo, ampak že večkrat slišano in večkrat povedano. Toda morda je prav, da si nekatere stvari ponovno priključimo iz spomina in se jih zavemo ob priložnosti, kakor je današnja.

Dvestoletnica javnega glasbenega šolstva v Sloveniji je priložnost za pogled nazaj in za razmislek, kako naprej. Vsekakor se je v zadnjih dvesto letih na tem področju zgodilo marsikaj. Zamenjali so se države, sistemi, zakoni, možnosti in priložnosti. Ob vzporednem rednem šolanju z obveznim predmetom »glasba« se je zlasti po drugi svetovni vojni občutno razširila tudi mreža javnih in v zadnjih letih tudi zasebnih glasbenih šol. Tudi vključenost otrok v glasbeno šolo je nenehno rasla in dosegla pri nas zavidljivih 15 odstotkov. Etični učinki in humana razsežnost glasbe so imeli vedno večji vpliv. O moči glasbe, ki nas lahko emocionalno obvlada, pa je treba svariti tam, kjer je glasba vse preveč pod vplivom drugih (političnih, cerkvenih, ekonomskih) interesov (na primer pri reklamah, za politično agitacijo). Če je v konceptu vzgoje poudarek na moralnosti glasbe, etosu glasbenega reda (Platon), je glasba sredstvo za izboljšanje in poplemenitenje (vzgoja prek glasbe). Pitagora, utemeljitelj šole mistične filozofije, je govoril o »harmoniji sfer«, o ritmi in glasovih v mikrokozmosu atomov in v makrokozmosu nebesnih teles, o univerzalni harmoniji, kjer vsak element pripomore k enotnosti celote. Človek si je že od nekdaj prizadeval, da bi nasprotja v svojem obstoju, napetosti med biti in zdeti se, strahom in močjo, nemočjo in agresijo, obupom in upanjem odvrnil in svojemu življenju dal smisel. Božanske sile je nagovarjal v dramatičnih slavjih, z glasbenimi liturgijami in umetelnimi rituali je osmišljal svoje življenje in poskušal z različnimi oblikami umetnostnega ustvarjanja predstaviti veselje, žalost, ljubezen, upanje, obup in zaupanje za božanstvo in pred njim. Na poseben način je bila tudi glasba medij tega ravnanja, posrednik med religioznim in nosilka sporočil in signalov za različne psihične emocije.

Danes vemo, da šola kljub upravičenim težnjam po nemotenem razvoju ne sme postati kletka ali od resničnosti oddaljen prostor. To še posebno ne v času, ko si množični mediji, reklame, tako rekoč vse okolje prizadevajo imeti vpliv, ki je pogosto povsem nasproten ciljem šole in domačega okolja. Zunajšolski vplivi s svojim poslanstvom žal večkrat podpirajo napad na institucijo družine in šole, ustvarjajo napetosti, ki grozijo uničiti komunikacijo med generacijami, pa tudi med ljudmi. Ob vseh teh težkih »problemih razumevanja« je umetnost, predvsem pa glasba, pot za premagovanje predsodkov, sredstvo za reševanje napetosti in še posebno – govorica, ki jo vsakdo razume. Glasba na ustvarja samo mostov med ljudmi različnih jezikov, marveč omogoča ljudem tudi, da drug drugega srečujejo brez predsodkov in konstruktivno. Zato ima tudi muziciranje v šoli z mnogimi tujejezičnimi učencu pedagoško funkcijo. Mediji, zlasti radio in televizija, pa tudi video in računalniška industrija niso kar tako dobri ali slabi, ampak so enostavno tu. Vsekakor jih mladina uporablja in zato porabi vedno več časa, ki ga je včasih porabila drugače, verjetno bistveno bolj smiselno. Učitelj naj bi mladim prikazal glasbo kot bistveni del človekove eksistence, razširil njen doživljajski svet, odkril lepote umetnosti in veselje ob muziciranju.

V Sloveniji smo se v zadnjih desetletjih aktivno vključili v mednarodna prizadevanja na področju glasbenega šolstva tako, da smo sodelovali v raznih mednarodnih združenjih, tudi pri oblikovanju reformnih potreb. Pri tem smo se močno opirali na lastne izkušnje in lastno tradicijo, prav tako pa tudi na teze, ki jih je izoblikovala Evropska delovna skupnost za glasbo v šoli (EAS). Naj ponovim nekaj poudarkov: kultura je značilnost Evrope in glasbena kultura je pomemben del evropske identitete. Splošnoizobraževalne šole so edina družbena institucija, ki zaobjame sto odstotkov vse mladine in s tem tudi tiste, ki doma ne morejo pričakovati nobene glasbene spodbude. Glasbena vzgoja je bistven prispevek k emocionalnemu razvoju mladostnika. Aktivno ukvarjanje z glasbo in ustvarjalno muziciranje sta namenjena oblikovanju osebnosti in smiselni uporabi prostega časa. Glasba ne pozna jezikovnih meja in jih presega. To je tudi v današnjem trenutku še zlasti pomembno. Po dobrih dvajsetih letih smo dočakali vsebinsko in strukturno prenovo tudi v glasbenih šolah. Prenovo je spodbudil ne samo novi zakon o glasbenih šolah, marveč tudi prenova, ki je predtem potekala v osnovni šoli. Na splošno lahko ugotovimo, da učenci po zadnji prenovi prej vstopajo v obe izobraževalni ustanovi. Zgodnejše vključevanje otrok v izobraževalni proces je zahtevalo vsebinsko prenovo učnih načrtov, predmeti, kot so diatonična harmonika, citre in tamburice, ki so šele sedaj postali del glasbenega izobraževanja, pa so dobili nove učne načrte. Sestavljavci novih in prenovljenih učnih načrtov so morali upoštevati nova dognanja v metodiki in psihologiji ter učinkiljno naravnost predmetov.

Glasbeno šolstvo je sistemsko postavljeno vzporedno ob osnovni šoli. V zadnjih letih smo dobili ustrezne učbenike, delo dr. Brede Oblak in drugih glasbenih učiteljev, s čimer se je popestril izbor didaktične literature zlasti za predmet nauk o glasbi, ki je bil najbolj deficitaren. Pedagoške učne smeri na akademiji za glasbo bodo morale sčasoma zaživeti na vseh oddelkih.

Ko se pogovarjamo o glasbi z učenci, trčimo ob različna mnenja in mode. Brez dvoma imajo elektronski mediji veliko moč nad poslušalci, vemo pa, da sledijo predvsem komercialnim vidikom in entertainmentu. Težko je zahtevati od učiteljev, da se ob idejah dobro mišljene izobraževalne politike bojujejo proti realni danosti v razredih za neki posvečeni svet. To bi bilo kontraproduktivno delo in bi kmalu končalo v »offsidu«. Toda tudi nasprotna mnenja, ki bi se jim lahko postavili po robu, lahko pokažejo slabe učinke.

Seveda bi bilo lepo, da v odprti družbi razvijamo strpnost in vse možnosti vključitve različnih kultur. Tudi ljubitelji renesančne glasbe pridejo lahko na rokovski koncert in občudovalci Bacha lahko uživajo ob zabavni glasbi. Kriteriji izbire namreč niso v tem. Vsaka dobra glasba ima tudi zabavno komponento. V vsebino za šolski pouk jo lahko povzdignemo le, če po vsebini in obliki zadovoljuje določeno duhovno raven. To pa nima nobene povezave z načinom in vrstjo glasbe. Menim, da imajo podobne težave tudi učitelji jezika pri branju.

Glasba bodisi stari s časom ali postaja brezčasna ali pa jo pozabimo. Ni vsaka glasba aktualna v vseh časih. Hans Heinrich Eggebrecht je to formuliral ob primeru Bacha.

Bach: njegova glasba je danes v glasbenem življenju prisotna kot komaj katera druga. Ne potrebuje nobenega zagovornika in nobenega komentarja in danes se obotavljamo, da bi ji rekli »stara glasba«. Na današnjega poslušalca učinkuje kot glasba Haydna, Mozarta ali Beethovna, sicer je starejša, »baročna«, ampak to pripelje v igro zgodovino. »Sodobnost Bachove glasbe nam pomaga zgodovino pozabiti.«

Ne zmanjšuje se samo prostor z modernimi transportnimi sredstvi, tudi dojetje časa se je spremenilo. Zgodovinski dogodki so ob znanstvenih raziskavah spet lahko v središču pozornosti. Istočasno zgodovinsko pogojena glasba s sodobnostjo je postala mogoča z današnjo izvajalsko prakso. Šolska glasba naj se zato ne boji prikazati zgodovinskega konteksta, če hoče pojasniti glasbo preteklosti. Lahko računa tudi s tem, da je glasba že sama po sebi razumljiva. Šolske izkušnje lahko pomagajo le k nadaljnjemu intenzivnejšemu doživetju soodvisnosti.

Glasbeni pedagogi dobro vedo, da je njihov prispevek k vzgoji vsakega mladega človeka prav tako pomemben kot vsak pretežno kognitivno usmerjen šolski predmet. Glasbeni pedagogi vemo, da je naše delo danes in v prihodnosti pomembnejše kot kadarkoli doslej, ker posredujemo ljudem »hrano« – tudi za dušo. Ker pa je mladina naše največje bogastvo, je treba dopovedati šolskim politikom in odgovornim v družbi, da je treba v mladino investirati. Investicije, ki poleg kognitivnih sposobnosti in telesne spretnosti ne zajemajo tudi vzgoje duha in emocij, so napačne investicije za bodočo družbo.

Seveda samo lepi in dobri nameni še ne bodo pripeljali do cilja. Zanj se je treba nenehno bojevati, nenehno je treba dokazovati in prepričevati. S stalno revizijo učnih programov poskuša biti izobraževalna politika pravična do družbenih potreb šole. Na splošno lahko opazamo poskuse bližanja mednarodnim standardom. Visoke šole za umetnosti so po objavi bolonjske deklaracije dolžne vpeljati spremenjene izobraževalne strukture, ker

reduciran študijski čas grozi, da bo škodoval umetniškemu osebnemu razvoju do prvega poklicno kvalificiranega zaključka. Zdi se, kot da bi bil čas velikih teoretičnih načrtov in inovativnih didaktičnih konceptov preteklost.

Naše reforme so utemeljene na približevanju nacionalnih standardov evropskim standardom, da se zagotovita transfer in kompatibilnost; na informaciji z vpeljavo novih tehnologij v šole; permanentnem izobraževanju, pri čemer gre za razumevanje izobraževanja kot življenjske naloge, in ne le priprave za življenje. Mladostnike naj bi usposobili za inovacije in kreativnost, pri čemer je treba celoten izobraževalni proces ustrezno strukturirati. Z demokratizacijo je zagotovljen enakopraven pristop do izobraževanja. Gre za odpravo starih, okostenelih shem in oblik v dobro oblik, ki so utemeljene na lastni aktivnosti udeležencev. Racionalizacija: gre za boljšo organizacijo izobraževanja in boljši izkoristek virov, materialnih sredstev, prostora in časa za boljšo koordinacijo vsebin, metod, oblik itd. Individualizacija in diferenciacija – izobraževalni sistem mora vsakomur omogočiti individualni razvoj in spodbujati nadarjene otroke.

Konkretno naj bi sistem izobraževanja vsakomur omogočil, da optimalno razvije svoje sposobnosti, prav tako pa tudi razvoj kreativnega in kritičnega mišljenja ter kompleksen in harmoničen razvoj.

Vse to je seveda kategorični imperativ za vse, ki kot odgovorni izobražujejo, oblikujejo in s tem skrbijo za življenjski razvoj. Gre za učitelje, psihologe, uradnike državne uprave, socialne institucije, politike na vseh ravneh, ki jim besede o »kvaliteti življenja«, »skrbi za mladino« s tako lahkoto in nenehno letijo iz ust. Tu bo potreben bistven premik v mišljenju, tu tehnokrati nimajo kaj iskati. Če hočemo doseči vse te cilje, morajo že splošnoizobraževalne šole zahtevati obvezen glasbeni pouk najvišje kvalitete in zadostne kvantitete. Tu ni nobene alternative! Potrebno je drugačno, ustvarjalno mišljenje, takšno, kot so ga prakticirali antični filozofi in ki ga prakticiramo skladno z naravo ali, kot je rekel neki nemški pesnik: »Oh, učenje, misliti s srcem in čutiti z duhom!«